

Mire jó a szünet?

Gyarmathy Dorottya
MTA Nyelvtudományi Intézet
gyarmathy.dorottya@nytud.mta.hu

A szünetet, mint a nyelvi rendszer részét képező egységet a fonetikai szakirodalomban (tudomásunk szerint) elsőként Sweet említi 1892-ben, a magyar hangtani szakirodalomban pedig elsőként Hegedűs Lajos (1953) közölte a beszédszünetekkel foglalkozó tanulmányt. Ez egyrészt azzal indokolható, hogy korábban nem állt a kutatók rendelkezésére az objektív méréseket lehetővé tevő technikai háttér, másrészt pedig a nyelvészek a szünetet a nyelv működésének hiányaként azonosították, és mint ilyen, nem tartották a rendszer részének (Sallai–Szende 1995). A szakirodalom hosszú időn keresztül tehát nem foglalkozott a szünettel, és annak multifunkcionalitásával és realizációs sokféleségével, a későbbi kutatások azonban egyértelműen igazolták, hogy a beszédszünetek mind a produkció, mind a percepció számára nagy jelentőséggel bírnak. A beszédprodukció során 1. biztosítják a hangképzéshez szükséges légáramot, 2. segítik a közlés értelmi tagolását, 3. a tervezés során felmerült ellentmondások, „téves utak” feloldására szolgálnak és 4. a mentális lexikonban való kereséshez, illetve a nyelvi kódolás esetleges módosítására szolgáltat megfelelő időt. Abban az esetben, amikor a jelkimaradás a beszédtervezés és a kivitelezés összehangolatlanságából adódik, megakadásjelenségnek tekinthető; tehát csak akkor, ha a beszédtervezés során felmerülő ellentmondások, téves utak feloldására szolgál; a nyelvi kódolás módosítására, korrekciós tervezésre nyújt lehetőséget, illetve a mentális lexikonban való kereséshez szükséges időt biztosítja.

Korábbi kutatásunkban igazoltuk, hogy a spontán beszéd néma szünetei elkülöníthetőek egymástól a közlésben betöltött funkcióik alapján, ami egyértelműen meghatározza az időtartamukat.

A jelen kutatásban a BEA Adatbázis 10 beszélőjének (5 férfi – 5 nő) narratíváit és véleménykifejtéseit elemeztük. Az összesen 71,59 perc hosszú hanganyagban 1603 db néma szünetet adatoltunk – átlaghossz: 554 ms –, átlaghosszuk 554 ms. Az annotálás és az időtartamok meghatározását a Praat 5.4.21-es, míg a statisztikai elemzéseket az SPSS 20-as verziójával végeztük.

A korábbi kutatási eredményeinkből kiindulva, azokat továbbgondolva választ kerestünk az alábbi kérdésekre:

1. Milyen összefüggés van a beszédtempó és az egyes szünetfajták gyakorisága és időtartama között?
  2. Befolyásolja-e a szünetek időtartamát a közvetlen szófaji környezet?
  3. A frázishatáron megjelenő szünetek milyen arányban fordulnak elő a kötőszó előtt, ill. után, és a pozíció befolyásolja-e az időtartamukat?
  4. A nem szerkesztési szakaszként realizálódó szünetek hosszát miként befolyásolják a környezetükben esetlegesen megjelenő megakadásjelenségek?
  5. Milyen összefüggés(ek) mutatható(k) ki az egyes szünetfajták és a hezitálások között?
- Előadásunkban ezeket igyekszünk maradéktalanul megválaszolni.